

23.5.2013

Dnro:325/D.a.2/14

Opetus- ja kulttuuriministeriö

kirjaamo@minedu.fi

varhaiskasvatuslaki@minedu.fi

Viite: Opetus- ja kulttuuriministeriön lausuntopyyntö 15.4.2014. Varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön uudistamistyöryhmän raportti 2014:11.

**Asia: LAUSUNTO VARHAISKASVATUSTA KOSKEVAN LAINSÄÄDÄNNÖN
UUDISTAMISTYÖRYHMÄN ESITYKSISTÄ**

Opetus- ja kulttuuriministeriö on pyytänyt saamelaiskäräjiltä lausuntoa varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön uudistamistyöryhmän esityksistä. Saamelaiskäräjät on lausunut varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön uudistamisesta 22.4.2013. Yhtään Saamelaiskäräjien esitystä ei ole huomioitu jatkovalmistelussa. Valitettavasti myös yhteistyö asiassa on tähän mennessä ollut vähäistä. Saamelaiskäräjät toivookin, että jatkossa yhteistyötä tiivistettäisiin ja kehitettäisiin. Saamelaiskäräjät pitää yhteistyön tiivistämistä välttämättömänä ottaen huomioon saamelaiskäräjien lausunnossaan etsityt ihmisoikeusvalvontaelinten suositukset ja huomiot.

Saamelaiskäräjät on tarkastellut työryhmän esityksiä saamelaisen alkuperäiskansan perusoikeuksien näkökulmasta ja esittää lausuntonaan seuraavaa;

1. Varhaiskasvatuslaissa huomioitavat keskeiset perustuslain näkökohdat saamelaislasten kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien toteuttamiseksi

Saamelaiskäräjät painottaa, että varhaiskasvatuslainsäädännön uudistamisen lähtökohtana tulee olla lasten ihmis- ja perusoikeuksien täysimääräinen toteutuminen. Saamelaisille alkuperäiskansana on Suomen perustuslaissa (17.3 §) turvattu oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Varhaiskasvatuspalvelujen osalta tämä tarkoittaa käytännössä oikeutta saada omakielisiä ja kulttuurinmukaisia varhaiskasvatuspalveluja.

Kielelliset perusoikeudet toimeenpannaan saamen kielilaille (1086/2003). Saamen kielilain 2 §:n mukaan lakia sovelletaan Enontekiön, Inarin, Sodankylän ja Utsjoen kuntien toimielimissä sekä sellaisten kuntayhtymien toimielimissä, joissa joku näistä kunnista on jäsenenä. Kuka on saamelainen, sen määritelmä on saamelaiskäräjälain 3 §:ssä ja lisäksi saamen kielilain 32 §:ssä on viittaussäännös lasten päivähoidosta annettuun lakiin (36/1073).

Perustuslain 19.3 §:n mukaan julkisen vallan on tuettava lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu.

Perustuslain 22 § velvoittaa julkista valtaa turvaamaan perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen. Julkisella vallalla tarkoitetaan myös kuntia. Tämä perustuslain pykälän määräys on saamelaisten osalta toteutunut sattumanvaraisesti.

Perustuslain 121 §:n 4 momentissa saamelaisille on turvattu kotiseutualueellaan kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin lailla säädetään. Saamelaisten itsehallinnon toteuttamiseksi on säädetty laki saamelaiskäräjistä (974/1995). Saamelaiskäräjien tehtävänä on hoitaa saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa, ja saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria sekä heidän asemaansa

alkuperäiskansa koskevat asiat. Tehtäviinsä kuuluvissa asioissa Saamelaiskäräjillä on itsenäinen päätösvalta.

2. Suomea velvoittavien kansainvälisten sopimusten huomioiminen varhaiskasvatuslaissa

Saamelaisten kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien sisältö ja vaadittavan suojan taso määräytyvät käytännössä pitkälle Suomea sitovien kansainvälisen oikeuden ja sopimusten mukaisesti. Suomea velvoittavat mm. seuraavat saamelaisten oikeuksia suojaavat sopimukset: YK:n KP-sopimus (SopS 7-8/1976), Euroopan neuvoston alueellisia kieliä ja vähemmistökieliä koskeva eurooppalainen peruskirja (SopS 149/1998), Euroopan neuvoston kansallisten vähemmistöjen suojelua koskeva puiteyleissopimus (SopS 1-2/1998) ja YK:n alkuperäiskansojen oikeuksia koskeva julistus.

Suomessa on laintasoisena voimassa kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (KP-sopimus). Sen 27 artiklan mukaan kansallisiin, uskonnollisiin tai kielellisiin vähemmistöihin kuuluilta henkilöiltä ei muun ohella saa kieltää oikeutta yhdessä muiden ryhmänsä jäsenten kanssa nauttia omasta kulttuuristaan.

Päivähoidon järjestämisessä on huomioitava erityisesti YK:n lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa alkuperäiskansaan kuuluvat lapset on sijoitettu erityisten suojelutoimien piiriin (30 artikla). Sopimuksessa todetaan, että *”Niissä maissa, joissa on etnisiä, uskonnollisia tai kielellisiä vähemmistöryhmiä tai alkuperäiskansoihin kuuluvia henkilöitä, tällaiseen vähemmistöryhmään tai alkuperäiskansaan kuulavalta lapselta ei saa kieltää oikeutta nauttia yhdessä ryhmän muiden jäsenten kanssa omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään.”*

Kieliperuskirjan täytäntöön panoa valvova Euroopan neuvoston ministerikomitea on kiinnittänyt huomiota asiantuntijakomitean huomioihin saamenkielisten sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen puutteisiin ja suosittelemalla viranomaisia toteuttamaan lisätoimia saamenkielisten sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen saatavuuden varmistamiseksi (RecChL(2012)2, RecChL(2007)7, RecChL(2004)6 ja (RecChL (2001)3). Samoin Euroopan neuvoston kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevan puiteyleissopimuksen täytäntöönpanoa valvova ministerikomitea on esittänyt huolenaiheensa erityisesti pienempien saamen kielten eli inarinsaamen ja koltansaamen kokonaistilanteesta. (CM/RecCMN(2012)3.).

Saamelaiset ovat alkuperäiskansa. YK:n yleiskokous hyväksyi vuonna 2007 julistuksen alkuperäiskansojen oikeuksista. Alkuperäiskansajulistus on Suomea moraalisesti velvoittava asiakirja. Suomi allekirjoitti julistuksen ilman varauksia ja oli aktiivisesti tukemassa julistuksen hyväksymistä YK:ssa. Julistuksen 11 artiklan mukaan alkuperäiskansoilla on oikeus harjoittaa ja elvyttää kulttuurisia perinteitään ja tapojaan. Edelleen 13 artiklan mukaan alkuperäiskansoilla on oikeus elvyttää, käyttää, kehittää ja siirtää tuleville sukupolville historiaansa, kieliään, suullisia perinteitään, filosofiaansa, kirjoitusjärjestelmiään ja kirjallisuuttaan sekä oikeus nimetä ja säilyttää omat yhteisön-, paikan- ja henkilönnimensä. Valtiot toteuttavat yhdessä alkuperäiskansojen kanssa tehokkaat toimet, jotta alkuperäiskansoihin kuuluvat yksilöt, erityisesti lapset, myös niiden yhteisöjen ulkopuolella elävät lapset, voivat saada oman kulttuurinsa opetusta ja omakielistä opetusta mahdollisuuksien mukaan.

3. Saamelaiskäräjien yksityiskohtaiset huomiot uudistamistyöryhmän esityksistä

1 Luku - Yleiset säännökset

3 § Varhaiskasvatuksen tavoitteet

Varhaiskasvatuslaki on yksi keskeisin lapsiin kohdistuva säädös, jolloin lain tavoitteissa tulee ehdottomasti olla maininta lapsen edun lisäksi myös lapsen perus- ja ihmisoikeuksista.

Saamelaiskäräjät esittää, että 3 §:n ensimmäinen momentti muutetaan vastaamaan Suomen perustuslakia ja YK:n lapsen oikeuksien yleissopimusta seuraavasti: ”Varhaiskasvatusta suunniteltaessa ja järjestettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu sekä lapsen perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen.”

Käytäntö on osoittanut, että saamenkielisen päivähoiton järjestämistapa on monissa tapauksissa johtanut syrjäkielien vastaiseen tilanteeseen. Saamelaislasten kielelliset ja kulttuuriset oikeudet toteutuvat puutteellisesti saamelaisten kotiseutualueellakin, mutta tilanne on vielä heikompi saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella, jossa asuu yli puolet saamelaisista. Syrjäntälautakunta on kiinnittänyt huomiota Enontekiön, Sodankylän ja Rovaniemen tapaan järjestää saamenkielistä päivähoitoa. Toteutettu päivähoitojärjestely on merkinnyt käytännössä sitä, ettei saamenkielisten lasten oikeus äidinkieliin ole toteutunut yhtäläisesti suomenkielisten lasten kanssa. Saamenkieliset lapset ovat joutuneet etnisestä taustastaan johtuen erityisen epäedulliseen asemaan suhteessa suomenkielisiin lapsiin. Syrjäntälautakunta asetti syrjäkielien saamelaislasten päivähoitoa koskevassa asiassa. Syrjäntälautakunta kielsi vuonna 2008 Enontekiön kuntaa ja Rovaniemen kaupunkia sekä vuonna 2012 Sodankylän kuntaa uusimasta saamenkieliseen väestöön kohdistuvaa yhdenvertaisuuslain 6 §:n vastaista etnistä syrjäkielien päivähoiton järjestämisessä.

Syrjäntälautakunnan kiellosta huolimatta Enontekiön kunta pyysi saamelaiskäräjiltä lausuntoa 3.11.2011 syntyperältään suomalaisten ja äidinkieltään suomenkielisten lasten sijoittamisesta saamenkieliseen päivähoitoon. Saamelaiskäräjät vastusti Enontekiön kunnan esitystä ja totesi lausunnossaan, että suomalaistaustaisten ja äidinkieltään suomenkielisten lasten sijoittaminen saamenkieliseen päivähoitoon rikkoisi saamelaislasten perus- ja ihmisoikeuksia sekä päivähoitolakia ja -asetusta. Enontekiön kunnan esitys osoittaa sen, ettei päivähoiton järjestämisestä vastuussa olevalla kunnalla ole riittävästi osaamista ja tahtoa turvata asianmukaisesti saamenkielisten lasten kielellisiä ja kulttuurisia perusoikeuksia.

Saamelaislapset eivät ole yhdenvertaisessa asemassa omakielisen ja oman kulttuurin sisältöisen palvelun saamisessa. Saamelaislasten kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien toteuttamiseksi saamenkielinen varhaiskasvatus tulee suunnitella ja toteuttaa saamelaisten omista lähtökohdista saamelainen kulttuuri, perinteinen tieto, elämänmuoto sekä ajattelutapa huomioiden sekä järjestää omassa kieliympäristössä. Saamenkielisessä varhaiskasvatuksessa saamelaisella lapsella tulee olla mahdollisuus oppia, ylläpitää ja kehittää omaa kieltään, omaksua saamelaista perinteistä tietoa, taitoja, tapoja ja arvoja sekä kasvaa oman kulttuurinsa jäseneksi. Saamelaisille kysymys oikeudesta omaan kieleen on samalla kysymys oikeudesta omaan identiteettiin ja oikeudesta oman kulttuurin ehdoin tapahtuvaan kehitykseen. Varhaiskasvatuksella on suuri merkitys myös lapsen hyvinvoinnin ja terveyden edistäjänä. Positiivista etnistä identiteettiä ja myönteistä asennetta yksilön kieltä, kulttuuria ja omia juuria kohtaan pidetään ratkaisevana ihmisen hyvinvoinnille ja terveydelle.

Pykälän toisessa momentissa luetellaan varhaiskasvatuksen tavoitteet. Tavoitteiden kohdassa 6 todetaan kulttuuritaustan kunnioittaminen. Tämä ei ole riittävä tavoite saamelaisen lapsen

perusoikeuksien näkökulmasta. Saamelaiskäräjät esittää, että 3 §:n 2 momentin kohdaksi 12 lisätään: ”*huolehtia lapsen oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen ja kehittämiseen liittyvistä erityistarpeista.*” Lisäksi pykälän yksityiskohtaisiin perusteluihin tulee lisätä tämän kohdan osalta: ”*Saamenkielisen varhaiskasvatuksen tavoitteissa huomioidaan saamelainen perinteinen tieto.*”

YK:n alkuperäiskansajulistuksen 11 artiklan mukaan alkuperäiskansoilla on oikeus harjoittaa ja elvyttää kulttuurisia perinteitään ja tapojaan. Edelleen 13 artiklan mukaan alkuperäiskansoilla on oikeus elvyttää, käyttää, kehittää ja siirtää tuleville sukupolville historiaansa, kieliään, suullisia perinteitään, filosofiaansa, kirjoitusjärjestelmiään ja kirjallisuuttaan sekä oikeus nimetä ja säilyttää omat yhteisön-, paikan- ja henkilönnimensä. Lisäksi alkuperäiskansoja koskevaa julistusta täytäntöön pantaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota alkuperäiskansojen vanhusten, naisten, nuorten, lasten ja vammaisten henkilöiden oikeuksiin ja erityistarpeisiin (22 artikla).

2 luku – Varhaiskasvatuksen järjestäminen

4 § Kunnan yleinen järjestämisvelvollisuus

Pykälään on koottu kunnan yleistä varhaiskasvatuksen järjestämisvelvollisuutta koskevat periaatteet. Säännös ei ota kantaa siihen miten ja millaisin toimintamuodoin kunta palvelua järjestää.

Järjestämistapa ja toimintamuoto tulevat olla sellaisia, jotka ovat lapsen edun ja perusoikeuksien mukaisia sekä tukevat varhaiskasvatukselle asetettuja tavoitteita. Kuten Saamelaiskäräjät on 3 §:n kohdalla todennut kuntien käytäntöjen osoittaneen, että varhaiskasvatuksen järjestämistapa voi johtaa syrjintäkiellon vastaiseen tilanteeseen. Perustuslain 22 § velvoittaa julkista valtaa turvaamaan perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Tässä turvaamisessa on otettava huomioon saamelaisten erityisasema alkuperäiskansana ja edistettävä heille perustuslain mukaan kuuluvaa oikeutta ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Apulaisoikeusasiamiehen näkemyksen mukaan kunnan on otettava huomioon palvelujen järjestämisessä yhdenvertaisen kohtelun ja syrjinnän kiellon vaatimukset¹.

Saamelaiskäräjät esittää, että 1 momentin toista lausetta muutetaan seuraavasti: ”*Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään on otettava huomioon perusoikeuksien toteutuminen, liikenneyhteydet sekä asutuksen ja varhaiskasvatuspaikkojen sijainti...*”

3 luku – Lapsen ja lapsen huoltajien asema ja oikeudet

15 § Kielelliset oikeudet

Pykälässä säädetään kielellisistä oikeuksista. Saamelaiskäräjät edellyttää, että pykälään lisätään perustuslain mukaisesti myös kulttuuriset oikeudet. Saamelaiskäräjät esittää, että pykälään lisätään momentti: ”*Saamenkieltä äidinkielenään puhuvilla lapsilla on oikeus saamenkieliseen ja -kulttuurinmukaiseen varhaiskasvatukseen.*” Tämän esityksen osalta saamelaiskäräjät viittaa lasten oikeuksien yleissopimukseen (artikla 30) ja Suomen perustuslakiin (17.3 §). YK:n rotusyrjinnän poistamista valvovan komitean mukaan sopimusvaltioiden tulee tunnustaa alkuperäiskansojen erityiset kulttuurit, historia, kieli ja elämäntapa sekä kunnioittaa niitä

¹ Apulaisoikeusasiamiehen päätös saamenkielisen päivähoiton järjestäminen Oulun kaupungissa (dnro 3209/4/08)

elementteinä, jotka rikastuttavat valtion kulttuuri-identiteettiä; valtioiden tulee myös edesauttaa niiden säilymistä.²

Pykälän perusteluissa todetaan, että mikään ei estä kuntaa tarjoamasta varhaiskasvatusta lapselle myös muulla kuin lapsen äidinkielellä, jos lapsen huoltajat näin toivovat ja kunnassa palveluja kyseisellä kielellä tarjotaan. Olennaista olisi, että lapsen kielellisistä ja kulttuurillisista oikeuksista ja lapsen huoltajien toiveista keskusteltaisiin varhaiskasvatuspaikkaa haettaessa ja lapselle pyrittäisiin löytämään lapsen kielellisiä tarpeita vastaava palvelu yhteisymmärryksessä huoltajien kanssa.

Saamelaiskäräjät on huolissaan siitä, jos edellä mainittu tilanne johtaa siihen, että saamenkieleltään äidinkielisten lasten hoitopaikkaan sijoitetaan lapsia, joiden tosiasiallinen äidinkieli ei ole saamen kieli vaan vanhemmat toivovat lapsensa oppivan saamea. Saamen kielen elvytystä haluaville perheille tulee järjestää riittävästi kieltä elvyttävää toimintaa.

Saamelaiskäräjät toteaa, että äidinkieleltään suomenkielisten lasten sijoittaminen saamenkieliseen päivähoitoon rikkoo äidinkielisten saamelaislasten perus- ja ihmisoikeuksia. Saamelaisten kielellisten oikeuksien rajoittaminen tarkoittaa perustuslain 6.2 §:ssä, KP-sopimuksen 27 artiklassa ja yhdenvertaisuuslain 6 §:ssä tarkoitettua syrjintää. Suomenkielisten lasten sijoittaminen saamenkieliseen äidinkieliseen päivähoitoon johtaisi saamelaisten kielellisten oikeuksien rajoittamiseen. Pelkkä saamenkielisten lasten mahdollisuus kommunikoida halutessaan jonkin ryhmässä työskentelevän työntekijän kanssa ei riitä täyttämään lain asettamia velvoitteita.

Varhaiskasvatuslaissa tulee ottaa huomioon saamen kielen asema perustuslaissa ja kansainvälisissä sopimuksissa erityistä suojaa nauttivan pienen vähemmistönä olevan alkuperäiskansan äidinkielenä, joka on kansainvälisesti luokiteltu uhanalaiseksi kieleksi. Mikäli äidinkielisten ryhmään sijoitetaan ei-äidinkielisiä lapsia, suomen kieli saa valtaväestön kielenä enemmän tilaa kuin vähemmistöasemassa oleva kieli, vaikka ryhmässä työntekijät olisivat saamenkielisiä. Näin ollen saamenkielisten lasten äidinkieli kehittyisi aivan eri tavalla kuin vastaavassa tilanteessa olevien suomenkielisten lasten äidinkieli. Tilanne täyttäisi välillisen syrjinnän määritelmän. **Saamenkielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen on siten tärkeää nähdä osana saamelaisten ihmisoikeuksia ja alkuperäiskansa-aseman suojaa.**

16 § Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki

Pykälässä säädetään lapsen kehityksen ja oppimisen yleisestä tuesta, joka osana normaalia perustoimintaa kuuluisi jokaiselle lapselle.

Nykyinen varhaiskasvatus toiminta ei huomioi riittävästi saamelaislapsen kieleen ja kulttuuriin liittyviä erityistarpeita eikä täten tue saamelaislapsen kielellisten ja kulttuurillisten perusoikeuksien täysimääräistä toteutumista. Varhaiskasvatuksen tulee vastata sisällöllisesti ja laadullisesti saamelaisten omaa käsitystä ja tarvetta. Saamelaislapsille tulee pedagogisin järjestelyin luoda yhdenvertaiset mahdollisuudet saada tukea oman äidinkielen ja kulttuurin oppimiseen kuin valtaväestön lapsille. Tämä edellyttää positiivisten erityistoimenpiteiden suunnittelua. **Saamelaiskäräjät esittää pykälän yksityiskohtaisiin perusteluihin kirjattavaksi: ”Saamelaisen lapsen tuen tarve voi ilmetä kielen ja kulttuurin oppimisen osa-alueella.”**

² the Committee on the Elimination of Racial Discrimination in its call upon States parties to recognize and respect indigenous distinct cultures, history, language and way of life as an enrichment of the State's cultural identity and to promote its preservation. CRC/C/GC/11, General Comment No. 11 (2009)

Aktiivinen lapsen kielen ja perinteisen tiedon omaksumisen tukeminen vaatii henkilöstöltä tarkkaa kielellistä suunnittelua, kielenoppimisen ja kulttuurin siirtämisen pedagogista menetelmäosaamista, vahvaa oman kielen ja kulttuurin hallintaa sekä resursseja. Laadunhallinnan ja suunnittelun tueksi tarvitaan asiantuntevaa, saamen kieleen ja kulttuuriin perustuvaa konsultaatiota, neuvontaa ja ohjausta.

5 luku – Varhaiskasvatuksen suunnittelu ja arviointi

23 § Varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteet

Pykälässä säädetään varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteiden laatimisesta, jonka määräykset velvoittavat toiminnan järjestäjää. Perusteiden laatimisesta vastaisi Opetushallitus.

Saamenkielisen varhaiskasvatuksen suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioinnissa ja kehittämisessä tulee Saamelaiskäräjillä olla todellinen vaikuttamismahdollisuus saamen kieltä koskevissa asioissa. Saamelaiskäräjät ei pidä riittävänä toimenpiteenä Saamelaiskäräjien lausunnonanto-oikeutta jo valmiista esityksistä vaan Saamelaiskäräjien tulee voida osallistua saamelaisia koskevien asioiden valmisteluprosessiin jo alkuvaiheessa saamelaiskäräjälain §:ien 5 ja 6 mukaisesti. **Saamelaiskäräjät esittää pykälän yksityiskohtaisiin lisättäväksi: ”Saamenkielisen varhaiskasvatuksen osalta Opetushallituksen olisi valmisteltava perusteet yhteistyössä Saamelaiskäräjien kanssa.”**

Varhaiskasvatuslaissa tulee huomioida, että kunnallista ja muuta itsehallintoa sääntelevä perustuslain säännös (PL 121 §) sisältää säännöksen myös saamelaisten itsehallinnosta kieltään ja kulttuuriaan koskevissa asioissa saamelaisten kotiseutualueella (PL 121 § 4 mom.). Saamelaisten kotiseutualue on ainoa perustuslaissa mainittu kuntia suurempi itsehallintoalue.

Saamelaisten itsehallinnosta on säädetty lailla saamelaiskäräjistä. Saamelaisten itsehallintoa koskevista hallituksen esityksistä (HE 248/1995 vp ja 190/1995 vp) ilmenee, että Saamelaiskäräjille on tarkoitettu antaa saamen kieltä ja kulttuuria koskevissa asioissa kunnalliseen itsehallintoon rinnastettava asema. Lainsäätäjän tarkoituksena on saamelaisten itsehallintoa koskevalla perustuslain säännöksellä tehdä mahdolliseksi se, että saamelaisten kielelliseen ja kulttuuriseen itsehallintoon kuuluvia asioita otetaan kuntien tai valtion hallintoa koskevaan lainsäädäntöön tai että näitä tehtäviä siirretään kuntien tai valtion hallinnosta erityiselle saamelaishallinnolle. Itsehallinto on tarkoitettu dynaamiseksi siten, että saamelaiset voivat itse kehittää sitä Saamelaiskäräjien kautta. Tässä tarkoituksessa saamelaiskäräjien toimivaltaa koskevan saamelaiskäräjälain (974/95) 5 § sisältää säännöksen siitä, että Saamelaiskäräjät käyttää tehtäviinsä kuuluvissa asioissa itsenäistä päätösvaltaa siten kuin saamelaiskäräjälaisissa tai muualla laissa säädetään.

Suomen ratifioimat kansainväliset ihmisoikeussopimukset ja saamelaisten perustuslaillinen asema velvoittavat Suomea huomioimaan lainsäädäntöuudistuksissa saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon toteuttamis- ja kehittämisedellytykset. Itsehallintoa koskevien säännösten tultua hyväksytyiksi tämä itsehallinto tulee lain perustelujen mukaan kansainvälisten ihmisoikeussopimusten piiriin. Järjestelmän myöhemmät heikennykset voivat siten merkitä kansainvälisoikeudellista rikkomusta (HE 248/1994 vp s. 21).

24 § Paikallinen suunnittelu

Pykälässä säädetään varhaiskasvatuksen järjestäjän velvollisuudesta laatia paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta. **Saamelaiskäräjät esittää pykälän yksityiskohtaisiin lisättäväksi: ”Saamenkielisen**

varhaiskasvatuksen osalta paikallinen varhaiskasvatussuunnitelman olisi valmistettava yhteistyössä Saamelaiskäräjien kanssa.” Perusteluiden osalta Saamelaiskäräjät viittaa 23 §:ssä esittämiin perusteluihin.

7 luku – Henkilötön mitoitus, rakenne ja täydennyskoulutus

40 § Täydennyskoulutus

Pykälässä säädetään toiminnan järjestäjän velvollisuudesta huolehtia henkilöstön täydennyskoulutuksesta. Saamelaiskäräjät pitää tärkeänä henkilöstön täydennyskoulutusvelvoitteen säätämistä varhaiskasvatuksen järjestäjälle. Saamenkielisen henkilöstön osaamisen kehittämisessä tulee kiinnitetään erityistä huomiota varhaiskasvatusosaamisen lisäksi kielen ja kulttuuriperinnön oppimisen pedagogisiin menetelmiin. Työnantajien järjestämä täydennyskoulutus ei tällä hetkellä vastaa saamenkielisen varhaiskasvatuksen haasteisiin.

4. Saamelaiskäräjien muut huomiot varhaiskasvatuslain uudistamisen jatkovalmisteluun

Muutoksenhaku

Työryhmän esityksessä ei ole käsitelty muutoksenhakusäännöksiä. **Muutoksenhakusäännöksiä laadittaessa tulee erikseen säätää lasten huoltajille mahdollisuus hakea muutosta kielellisten oikeuksien toteutumista koskien.** Varhaiskasvatuksessa on kuitenkin viime kädessä kysymys lapsen oikeudesta saada palvelua äidinkielellä.

Eduskunnan apulaisoikeusmies Sakslinin³ mukaan on oikeudellisesti epäselvää, tulisiko päivähoidon kielellistä toteuttamista koskevaan asiakkaan vaatimukseen tehdä erikseen päätös sen jälkeen kun päivähoitoon ottamisesta on jo tehty päätös. Päätöksen teolla on erityinen merkitys silloin, jos katsotaan, että päätös voidaan saattaa tuomioistuimen käsiteltäväksi. Ratkaisevaa voisi olla se, katsotaanko kysymys henkilön etua ja oikeutta koskevaksi asiaratkaisuksi.

Vaikutusten arvioinnista

Saamelaiskäräjät kiinnittää huomiota siihen, että työryhmä ei ole arvioinut esityksen vaikutuksia saamelaisten kielellisiin ja kulttuurisiin oikeuksiin ja asemaan alkuperäiskansana. Saamelaiskäräjät edellyttää, että esityksen vaikutukset saamelaisten kielellisiin ja kulttuurisiin oikeuksiin sekä Suomen kansainvälisten velvoitteiden toteutumiseen arvioidaan asian jatkovalmistelussa yhdessä saamelaiskäräjien kanssa.

Jatkovalmistelu

Hallituksen esityksessä tulee tuodaan esille saamelaisten asema alkuperäiskansana ja saamelaisia koskevat perusoikeudet (PeL 17.3.§, 121.4 §) ja Suomea sitovat keskeiset kansainväliset sopimukset.

Saamelaiskäräjät esittää, että varhaiskasvatuslainsäädännön uudistamisen osalta järjestetään saamelaiskäräjälain § 9 mukaiset neuvottelut, jossa tarkastellaan kokonaisvaltaisesti saamenkielisten varhaiskasvatuspalvelujen saatavuuden turvaamista sekä uudistuksen vaikutuksia saamelaisten kieleen, kulttuuriin ja asemaansa alkuperäiskansana.

³ Apulaisoikeusasiamiehen vastaus Saamelaiskäräjien selvityspyyntöön 18.12.2013 (Dnro:410/4/12).

Vs puheenjohtaja

Heikki Paltto

Ma Hallintopäällikkö

Pia Ruotsala

(Lausunnosta päätti vs. puheenjohtaja 23.5.2014)

Saamelaiskäräjien lausunnon keskeinen sisältö:

- Varhaiskasvatuslain valmistelussa saamenkielisen varhaiskasvatuksen lähtökohtana tulee olla saamelaisten perustuslaillinen oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin.
- 3 §:n 1 momentti muutetaan vastaamaan Suomen perustuslakia ja YK:n lapsen oikeuksien yleissopimusta seuraavasti: ”Varhaiskasvatusta suunniteltaessa ja järjestettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu sekä lapsen perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen.”
- Varhaiskasvatuslaissa tulee turvata saamelaislapsen oikeus omaan kulttuuriperintöönsä. Saamenkielisen varhaiskasvatuksen tavoitteissa huomioidaan saamelainen perinteinen tieto.
- Saamelaiskäräjät edellyttää, että 15 §:ään lisätään perustuslain mukaisesti myös kulttuuriset oikeudet. Saamelaiskäräjät esittää, että 15 §:ään lisätään momentti: Saamenkieltä äidinkielenään puhuvilla lapsilla on oikeus saamenkieliseen ja -kulttuurinmukaiseen varhaiskasvatukseen.
- Saamenkielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen on siten tärkeää nähdä osana saamelaisten ihmisoikeuksia ja alkuperäiskansa-aseman suoja.
- Saamelaiskäräjät toteaa, että äidinkieleltään suomenkielisten lasten sijoittaminen saamenkieliseen päivähoitoon rikkoo äidinkielisten saamelaislasten perus- ja ihmisoikeuksia.
- Saamelaiskäräjät esittää 16 §:n yksityiskohtaisiin perusteluihin lisättäväksi: Saamelaisen lapsen tuen tarve voi ilmetä kielen ja kulttuurin oppimisen osa-alueella.
- Saamenkielisen varhaiskasvatuksen osalta Opetushallituksen olisi valmisteltava varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteet yhteistyössä Saamelaiskäräjien kanssa.
- Saamenkielisen varhaiskasvatuksen osalta paikallinen varhaiskasvatussuunnitelman olisi valmisteltava yhteistyössä Saamelaiskäräjien kanssa.
- Muutoksenhakusäännöksiä laadittaessa tulee erikseen säätää lasten huoltajille mahdollisuus hakea muutosta kielellisten oikeuksien toteutumista koskien. Varhaiskasvatuksessa on kuitenkin viime kädessä kysymys lapsen oikeudesta saada palvelua äidinkielellä.
- Lakia koskevassa hallituksen esityksessä tulee erikseen kuvata saamelaisten asema alkuperäiskansana, perustuslaissa turvatut oikeudet sekä Suomea sitovat kansainväliset sopimukset.
- Uudistuksen vaikutukset saamelaisten kielellisiin ja kulttuurisiin oikeuksiin tulee selvittää.
- Saamelaiskäräjät pitää välttämättömänä, että varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön uudistamisesta pidetään saamelaiskäräjälain 9 §:n mukaiset neuvottelut.